

Projekt Systemy Mikroprocesorowe
MazeBot
Robot unikający przeszkód z regulacją napędu silników prądu stałego

Maciej Ziaja, Bartosz Staszulonek

18 stycznia 2019

Spis treści

1	Wstęp	3
1.1	Abstrakt	3
1.2	Cel i zakres projektu	3
2	Organizacja projektu	3
2.1	Harmonogram	3
2.2	Budżet	4
3	Budowa prototypu, analiza problemów	4
4	Projekt układu elektronicznego	4
4.1	Działanie i uzasadnienie doboru elementów elektronicznych	4
4.1.1	Mikroprocesor ATmega32u4	4
4.1.2	Silniki prądu stałego	5
4.1.3	Sterownik silników prądu stałego - mostek H	6
4.1.4	Stabilizator napięcia L7805CV	6
4.1.5	Czujnik ultradźwiękowy	7
4.1.6	Serwomechanizm	7
4.1.7	Odbiornik podczerwieni TSOP4836	7
4.1.8	Elementy pasywne	8
4.2	Schemat układu elektronicznego	8
4.3	Projekt układu drukowanego	8
4.3.1	Parametry techniczne układu drukowanego	8
4.3.2	Rozmieszczenie elementów na powierzchni układu drukowanego	9
5	Projekt podwozia robota	9
6	Synteza układów regulacji	9
6.1	Regulator synchronizacji prędkości silników	10
6.2	Kaskadowy regulator skreću platformy	11
6.2.1	Wyznaczenie przedziału błędów w układzie.	12
6.3	Identyfikacja obiektu regulacji	12
6.4	Strojenie regulatorów	13
7	Implementacja programistyczna	14
8	Wykorzystane technologie	14

1 Wstęp

1.1 Abstrakt

Projekt polegał na budowie mobilnego robota, który unika przeszkód. Konstrukcja porusza się na dwóch kołach, wykrywa przeszkody za pomocą czujnika ultradźwiękowego zamocowanego na wieży serwomechanizmu. Platforma robota napędzana jest za pomocą pary silników prądu stałego, których kąt obrotu jest odczytywany przez robota za pomocą czujników szczelinowych. W celu zwiększenia precyzji działania układu zbudowano układy regulacji prędkości silników. Wykonano dwa typy układ regulacji, synchronizujący prędkość obrotu obu silników w celu zachowania kierunku jazdy na wprost oraz kaskadowy układ regulacji skrętu platformy robota. Układ regulacji skrętu robota przypomina zasadę działania prosty serwomechanizm. Przedstawiono metodę identyfikacji i strojenia regulatorów. Na potrzeby projektu wykonano także schemat układu elektronicznego i zrealizowano go w postaci obwodu drukowanego PCB. Zaprojektowano także podwozie robota i wydrukowano je w technologii 3D.

1.2 Cel i zakres projektu

Projekt obejmował budowę platformy bazującej na mikroprocesorze z serii ATmega32, obsługującym peryferia:

- czujnika ultradźwiękowego wykrywającego przeszkody,
- wieży serwomechanizmu, na której zamontowany jest czujnik i która kieruje go w różne strony,
- silników prądu stałego stanowiących napęd platformy
- czujników szczelinowych odczytujących kąt obrotu osi kół platformy,
- odbiornika podczerwieni pozwalającego na wyłączenie robota pilotem jeśli ten się oddali.

Współpraca tych komponentów pozwala robotowi na unikanie przeszkód. Działanie robota powinno polegać na jeździe przed siebie do czasu napotkania przeszkody. W momencie wykrycia przeszkody robot powinien się zatrzymać, a następnie zbadać czy w jego otoczeniu znajduje się niezagrodzona droga i skierować się na nią. Prototyp wykonano z użyciem układu Arduino Leonardo. Przeprowadzono testy współpracy komponentów i wyciągnięto wnioski dotyczące budowy finalnej konstrukcji. Na podstawie testów określono parametry elementów finalnej konstrukcji. Działanie prototypu prowadziło do następujących decyzji projektowych, które podyktowały dalszy tok projektu i jego zakres:

- w celu wydajnego wykorzystania przestrzeni na platformie zdecydowano się na wykonanie własnego układu elektronicznego i obwodu drukowanego,
- zaprojektowano własne podwozie dopasowane do używanych peryferiów,
- wykonano układy regulacji jazdy na wprost oraz skręcania platformy.

2 Organizacja projektu

2.1 Harmonogram

Projekt należało zrealizować w przeciągu 4 miesięcy. Proces jego wykonania składał się z dwóch części: testów komponentów wraz z budową prototypu oraz konstrukcji finalnego układu na podstawie wniosków wyciągniętych z testów konstrukcji prototypowej. Tabela 2.1 przedstawia ramowy rozkład pracy w czasie.

Termin	Zakres pracy
01.10.2018 - 20.10.2018	Zebranie komponentów układu, ustalenie zakresu prac
20.10.2018 - 01.11.2018	Test komponentów i peryferiów z użyciem Arduino Leonardo
01.11.2018 - 14.11.2018	Budowa prototypu, programowanie głównej logiki programu
14.11.2018 - 01.12.2018	Projekty obwodu drukowanego PCB i podwozia
01.12.2018 - 20.12.2018	Synteza i oprogramowanie układów regulacji
20.12.2018 - 01.01.2019	Złożenie układu finalnego
01.01.2019 - 20.01.2019	Strojenie układów regulacji, budowa dokumentacji

Tabela 1: Harmonogram pracy

2.2 Budżet

3 Budowa prototypu, analiza problemów

Realizację projektu zaczęto od zgromadzenia peryferiów koniecznych do realizacji robota. W pierwszej fazie prototypowania komponenty testowano osobno używając Arduino Leonardo. Zapoznano się z ich praktycznymi możliwościami i działaniem dostępnych bibliotek.

Następnie połączono wszystkie komponenty jednocześnie i przeprowadzono ich jednoczesne testy oraz zmierzono zasilanie używając multimetru i zasilacza regulowanego. Testy pokazały, że układ przy zasilaniu 7.3 V pobiera prąd do 0.3 A , co dostarcza nam informacji potrzebnych do doboru baterii dla robota.

Elementy prototypowe umieszczono na platformie testowej i oceniono działanie konstrukcji. Okazało się, że działanie robota jest możliwe, ale sterowanie silnikami w torze otwartym nie było wystarczająco precyzyjne aby unikać przeszkód. Przy symetrycznym wysterowaniu silników robot nie poruszał się w kierunku prostym, różnice w działaniu poszczególnych silników są zbyt duże by pracowały one symetrycznie co jest wymagane by platforma jechała na wprost. Skręcanie platformy o zadany kąt również okazało się nieprecyzyjne, obroty o na przykład 90 stopni w prawo były mało powtarzalne i obciążone dużym błędem. Zdecydowano się na syntezę układów regulacji, aby wyeliminować te problemy.

Testy platformy prototypowej pokazały także, że złożoność układu jest zbyt duża aby budować go na płytce stykowej/prototypowej. Dodatkowo serwomechanizm, który jest bardzo wrażliwy na zakłócenia zasilania, działał źle gdy był połączony przez wiele kabli, które razem tworzyły dużą rezystancję. Obserwacje te skłoniły nas do zaprojektowania własnego obwodu drukowanego, który mieściłby wszystkie potrzebne komponenty elektroniczne na małej przestrzeni. Konstrukcja mechaniczna platformy prototypowej okazała się mało solidna i nie była dostosowana do używanych przez nas modułów elektronicznych. W celu zwiększenia porządku i wytrzymałości układu zdecydowano się na projekt własnego podwozia robota.

4 Projekt układu elektronicznego

4.1 Działanie i uzasadnienie doboru elementów elektronicznych

4.1.1 Mikroprocesor ATmega32u4

Centralnym elementem robota jest mikroprocesor AVR o architekturze RISC. Ośmiobitowe mikroprocesory ATmega są popularnym wyborem przy konstrukcji układów wbudowanych w przemysł i urządzeniach elektronicznych o niedużym stopniu wymaganej wydajności. Ich zaletą jest duża powszechność oraz fakt, że na procesorach z tej rodziny bazuje popularna platforma Arduino, w ramach której dostępny jest szeroki zakres bibliotek programistycznych do obsługi peryferiów. Przy wyborze konkretnego modelu mikroprocesora kierowaliśmy się

następującymi kryteriami:

- obsługa czterech przerwań zewnętrznych:
 1. pochodzących z enkodera lewego koła,
 2. pochodzących z przerwań enkodera prawego koła,
 3. pochodzących z czujnika ultradźwiękowego,
 4. pochodzących z odbiornika podczerwieni,
- obsługa trzech wyjść PWM, za pomocą liczników w celu:
 1. sterowania prędkością lewego silnika prądu stałego,
 2. sterowania prędkością prawego silnika prądu stałego,
 3. sterowania położeniem serwomechanizmu, na którym zamontowany jest czujnik ultradźwiękowy,
- możliwość użycia sumarycznie dwunastu wejść wyjść cyfrowych do komunikacji z peryferiami,
- pożądana jest wbudowana obsługa komunikacji szeregowej za pomocą interfejsu USB w celu łatwego debugowania układu i zdjęcia pomiarów dynamiki układu przy identyfikacji obiektu regulacji i strojeniu regulatorów
- powyższe wymagania powinny być spełnione przy użyciu bootloadera i bibliotek Arduino.

Powyższe wymagania spełnia mikroprocesor ATmega32u4 firmy Atmel. Jest to procesor na którym bazuje układ Arduino Leonardo, który wykorzystano przy konstrukcji prototypu. Z użyciem bibliotek Arduino ATmega32u4 pozwala na używanie do pięciu przerwań zewnętrznych oraz siedmiu kanałów generujących sygnały PWM. Istotne jest, że kanały PWM są obsługiwane przez cztery oddzielne liczniki. Biblioteki Arduino (szczególnie obsługi serwomechanizmu) wchodzi łatwo w konflikty i korzystają z liczników w sposób uniemożliwiający ich współdzielenie przy generowaniu sygnałów PWM. Dlatego przy doborze mikroprocesora i wyborze jego wyprowadzeń starano się, aby serwomechanizm był obsługiwany przez oddzielny licznik. Pin sterujący serwem nie powinien generować sygnałów z użyciem tego samego licznika co inne kanały PWM, aby uniknąć konfliktów bibliotek Arduino. Wybrany model mikroprocesora jest dostępny tylko w obudowach powierzchniowych QFP (*Quad Flat Package*), przy wyborze tej jednostki należy pamiętać, że wymaga ona umiejętności precyzyjnego lutowania. Procesor może pracować przy zasilaniu 5 V, jest to dla nas dogodne ponieważ reszta naszych peryferiów ma takie same napięcie zasilania.

4.1.2 Silniki prądu stałego

Ze względu na ograniczenia budżetowe zdecydowano się na jedne z najtańszych dostępnych silników, wyprodukowane przez firmę Dagü. Silniki prądu stałego oferują największe momenty siły przy małych obrotach, nadają się dobrze do napędzania i przyspieszania platform robotów, oferują możliwość płynnego sterowania. Ich wadą jest fakt, że bez dodatkowego układu czujników nie można określić ich kąta obrotu. Ze względu na obecność komutatora i szczotek silniki prądu stałego zużywają się w czasie pracy. Parametry wybranych przez nas silników są następujące:

- maksymalne napięcie zasilania: 6 V,
- moment obrotowy: $0,8 \text{ kg} \cdot \text{cm}$, $0,78 \text{ Nm}$,

- obroty silnika bez obciążenia: $(90 \pm 10) \frac{obr}{min}$,
- pobór prądu silnika bez obciążenia: $190 mA$ (*max.* $250 mA$),
- pobór prądu silnika przy zatrzymanym wale: $1 A$.

Do silników przymocowano koła o parametrach:

- średnicy: $65 mm$,
- szerokości: $30 mm$.

4.1.3 Sterownik silników prądu stałego - mostek H

Najbardziej popularnym sposobem sterowania silnikami prądu stałego jest użycie mostka H. Jest to układ składający się z czterech tranzystorów polowych, których dreny i źródła są odpowiednio połączone z sterowanym silnikiem. Para tranzystorów połączona z tą samą szczotką silnika ma złączone bramki, ale przeciwny stan otwarcia. Złączone bramki są wyprowadzone z układu i stanowią wejścia sterowania. W zależności od tego na które z wejść podamy stan wysoki przez jeden z tranzystorów z każdej pary będzie płynął prąd, powodując obroty silnika w odpowiednim kierunku. Układem elektronicznym, który zawiera w sobie dwa mostki H, co pozwala na sterowanie parą silników, jest L298N. Dodatkowo układ posiada dodatkowe tranzystory do sterowania prędkością silników za pomocą sygnału PWM, który stopniowo otwiera i domyka tranzystor polowy przepuszczający sygnały wejściowe. Parametry sterownika są następujące:

- maksymalne napięcie zasilania silników: $45 V$,
- napięcie części logicznej: $4,5 V - 7 V$,
- maksymalny prąd zasilający silnik: $2 A$.

Sterownik dostępny jest w obudowie przewlekanej Multiwatt15. Porównując parametry mostka H z silnikami możemy stwierdzić, że jest on wystarczający do ichysterowania.

4.1.4 Stabilizator napięcia L7805CV

Wszystkie układy logiczne zasilane są napięciem $5 V$, ale silniki zasilane są napięciem $7,3 V$. Wynika stąd, że najlepiej zastosować baterię siedmiowoltową, a zasilanie do części logicznej dostarczać poprzez regulator napięcia. Najbardziej popularnym regulatorem jest układ 7805. W wersji CV jego parametry są następujące:

- maksymalne napięcie wejściowe: $35 V$,
- napięcie wyjściowe: $5 V$ (z dokładnością 2%),
- maksymalny prąd wyjściowy: $1.5 A$.

Stabilizator jest dostępny w różnych obudowach, przewlekanych i powierzchniowych, ze względu na łatwość montażu, dostępność i możliwość zamontowania radiatora wybraliśmy model w obudowie przewlekanej TO-220. Po porównaniu parametrów stabilizatora z parametrami komponentów, które zasili można stwierdzić, że jest on wystarczający.

4.1.5 Czujnik ultradźwiękowy

Najbardziej popularnym i łatwo dostępnym czujnikiem odległości jest czujnik ultradźwiękowy HC-SR04. Czujniki ultradźwiękowe mierzą odległość na podstawie czasu, który jest potrzebny fali ultradźwiękowej na dotarcie do przeszkody i powrót do czujnika po jej odbiciu. Pomiar czujnikiem rozpoczyna się od podania na wejście TRIG stanu wysokiego przez $10\mu s$. Powoduje to wygenerowanie przez czujnik ciągu ośmiu sygnałów ultradźwiękowych o częstotliwości $40 kHz$. Po odbiciu sygnału od przeszkody i jego powrocie do czujnika odległość można obliczyć według wzoru 1, gdzie:

- $dist$ to odległość mierzona,
- Tim_h to czas trwania stanu wysokiego,
- v_s to prędkość rozchodzenia się fali dźwiękowej w powietrzu, typowo $340\frac{m}{s}$.

$$dist = \frac{Tim_h \cdot v_s}{2} \quad (1)$$

Model czujnika HC-SR04 charakteryzuje się następującymi parametrami:

- napięcie zasilania: $5 V$,
- średni pobór prądu: $15 mA$,
- zakres pomiarowy: od $2 cm$ do $200 cm$,
- częstotliwość pracy: $40 kHz$,
- wymiary: $45 \times 20 \times 15 mm$.

Zasilanie czujnika i zakres jego pracy są odpowiednie dla projektu. Przeszkody które chcemy wykrywać będą znajdowały się w odległości parunastu centymetrów od robota. Należy mieć na uwadze, że czujniki ultradźwiękowe najlepiej wykrywają duże przeszkody. Dodatkowo istotne jest, że pomiar czujnika ultradźwiękowego trwa w czasie, przebycie odpowiedniej drogi przez falę ultradźwiękową nie jest natychmiastowe. Kwestia ta zostanie wzięta pod uwagę w czasie tworzenia oprogramowania.

4.1.6 Serwomechanizm

Aby umożliwić robotowi kierowanie czujnika odległości w różnych kierunkach, ten zamieszczono na wieży serwomechanizmu. Ponieważ wymagamy aby czujnik mógł być skierowany w lewo, prawo oraz na wprost wystarczające jest serwo 180 stopni. Waga czujnika ultradźwiękowego jest znikoma, dlatego serwomechanizm można wybrać kierując się jak najniższą ceną.

4.1.7 Odbiornik podczerwieni TSOP4836

Robota wyposażono w odbiornik podczerwieni ułatwiający jego zatrzymanie. W celu łatwej współpracy z domowymi pilotami na podczerwień należało wybrać odbiornik wspierający popularne formaty: NEC Code, Toshiba Micom Format, Sharp Code, RC5 Code, RC6 Code, R-2000 Code...

Wybraliśmy odbiornik TSOP4836 pracujący z falami o częstotliwości $36 kHz$. Zgodnie z dokumentacją odbiornika należy go zabezpieczyć kondensatorem filtrującym i rezystorem. Parametry odbiornika są następujące:

- napięcie zasilania: od $4,5 V$ do $5,5 V$,
- średni pobór prądu: $1,5 mA$.

4.1.8 Elementy pasywne

Użyte komponenty elektroniczne wymagają użycia kondensatorów filtrujących, zastosowano kondensatory o pojemnościach podanych w dokumentacjach filtrowanych elementów. Kondensatory ceramiczne są umieszczone w obudowach przewlekanych, starano się dobrać kondensatory elektrolityczne w obudowach powierzchniowych, aby zredukować miejsce, którą zajmują. Spis wszystkich elementów układu, w tym elementów pasywnych znajduje się w sekcji 4.2.

4.2 Schemat układu elektronicznego

Na rysunku przedstawiono utworzony schemat układu elektronicznego. Zastosowano przycisk, który zwiera pin reset z ziemią, jeżeli przycisk jest przytrzymany dostatecznie długo zresetowany zostanie układ. Aby podczas resetu nie doszło do zwarcia zasilania dodano rezystor R1. Układ resetu znajduje się w polu B2 schematu. Źródłem taktowania mikroprocesora jest zewnętrzny rezonator kwarcowy 16 MHz. Do jego poprawnego działania konieczne są odpowiednie kondensatory. Do osiągnięcia zamierzonego taktowania użyto kondensatorów o pojemności 22 pF. Mikroprocesor zasilono napięciem 5 V, zasilanie filtrowane jest kondensatorami 100 nF, zasilanie portu USB filtrowane jest kondensatorami 1 μF. W polu A2 schematu umieszczono diody sygnalizacyjne. Dioda PWR sygnalizuje obecność napięcia na wyjściu stabilizatora. Diody TX, RX związane są z transmisją szeregową. Diody podłączono tak że są aktywne kiedy wyjścia procesora są w trybie niskim. Dzięki temu diody świecą kiedy transmisja szeregową nie ma miejsca i sygnalizują tym samym jego poprawne działanie. Jest to wygodne ponieważ dioda PWR mówi tylko o obecności zasilania, ale nie informuje użytkownika o poprawnym uruchomieniu układu. Każda z diod podłączona jest przez odpowiedni rezystor.

W polu C1 znajduje się port USB w wersji MICRO. Linie portu szeregowego zabezpieczono dławikiem ferrytowym, oraz rezystorami. Do programowania mikroprocesora zastosowano złącze ICSP sześciopinowe, znajdujące się w polu D1 schematu.

W polu A5 schematu znajduje się mostek H L298. Do jego wyjść silnikowych dodano diody prostownicze, łączące go z baterią zasilającą skierowane przeciwnie do polaryzacji baterii. Na cewkach silników w czasie jego pracy gromadzi się energia w postaci pola magnetycznego. Po zatrzymaniu silników i hamowaniu platformy energia to wróci do układu w postaci płynącego prądu. Dzięki obecności diod układ mostka jest zabezpieczony przez tymi prądami, popłyną one przez diody do baterii, co więcej ze względu na polaryzację energia odzyskiwana z silników będzie ładować baterię, tworząc prosty układ aktywnego hamowania. W sekcji IO PORTS znajdują się złącza peryferiów układu. Komponenty z fabrycznymi wyprowadzeniami przez goldpiny, połączono tak samo od strony układu. Silniki i zasilanie są złączone przez konektory ARC.

4.3 Projekt układu drukowanego

4.3.1 Parametry techniczne układu drukowanego

Ze względu na ograniczoną przestrzeń na powierzchni platformy robota zdecydowano się na wykonanie własnego obwodu drukowanego w technologii dwustronnej, z metalizowanymi otworami i solder maską. W celu zachowania zgodności z procesem technologicznym producenta płytek przyjęto następujące ustawienia DRC (*Design rules check*):

- grubość laminatu wraz ze ścieżkami: 1.5 mm,
- grubość ścieżek: 0.035 mm,
- odległości między padami, przelotkami (*via*) oraz ścieżkami: 6 mil,

- odległości ścieżek od krawędzi płytki: 40 *mil*,
- minimalna odległość otworów: 6 *mil*,
- minimalna szerokość ścieżki: 6 *mil*,
- minimalna średnica otworu: 0,35 *mm*,
- szerokość termoizolacji padów od wylewek (ułatwia lutowanie): 10 *mil*.

Przy tworzeniu płytki zastosowano technikę wylewki masy, tworzenia dużych płaszczyzn masy, zamiast prowadzenia poszczególnych ścieżek. Ułatwia to rozmieszczenie połączeń i zmniejsza rezystancję ścieżek masy. Zastosowano elementy zawierające ołów jako bardziej wytrzymałe i łatwiejsze w lutowaniu. W amatorskim lutowaniu nie używa się temperatur przy których nie wydzielają się trujące opary ołowiu.

4.3.2 Rozmieszczenie elementów na powierzchni układu drukowanego

W centralnej części obwodu drukowanego umieszczono mikroprocesor. Górną krawędź układu zajmują konektory peryferiów, dolna krawędź została przeznaczona na elementy służące interakcji z użytkownikiem. Płytką została wykonana w technologii mieszanej, w celu zaoszczędzenia miejsca starano się używać elementów montowanych powierzchniowo, tam gdzie było to możliwe i wygodne. Podczas prowadzenia ścieżek układu należy mieć na uwadze ich szerokość. Znając parametry techniczne płytki oraz prądy płynące przez poszczególne ścieżki można obliczyć ich minimalną szerokość za pomocą kalkulatorów dostępnych online. Obudowę rezonatora kwarcowego oddzielono od powierzchni obwodu wyciętą gumą. Na obudowach elementów aktywnych umieszczono radiatory.

5 Projekt podwozia robota

W celu zwiększenia trwałości i solidności podwozia zdecydowano się zaprojektować własne oraz wydrukować je w technologii 3D. Podwozie zaprojektowano tak aby osiągnąć jego modułowość. Platforma robota składa się z osobnych części:

- głównego podwozia z uchwytami na silniki,
- dwóch obudów na czujniki szczelinowe,
- uchwytu na serwomechanizm,
- elementu mocującego czujnik ultradźwiękowy na szczycie serwomechanizmu,
- obudowy baterii.

Obudowy komponentów są łączone z podwoziem śrubami. Jeżeli zaistniałaby potrzeba wymiany danego komponentu, np. serwomechanizmu, to wystarczy na nowo wydrukować jedynie nową obudowę na wymieniany komponent. W obudowie uwzględniono utworzenie otworów oraz uchwytów na kable. Bateria zasilająca układ jest połączona z obwodem przez przełącznik dwupozycyjny.

6 Synteza układów regulacji

Budowa i testy układu prototypowego wykazały, że bez zastosowania dodatkowych środków układ porusza się w sposób nieprecyzyjny. Zdecydowano się na syntezę układów regulacji w celu poprawienia precyzji działania robota.

6.1 Regulator synchronizacji prędkości silników

Bez zastosowania układu regulacji robot nie porusza się prosto przy symetrycznym wystrojeniu lewego i prawego silnika. Jest to spowodowane różnicami w wykonaniu poszczególnych silników, niesymetrycznym obciążeniem platformy oraz niedoskonałościami jej konstrukcji. Problem ten można próbować rozwiązać następującymi sposobami:

- wyważaniem platformy robota odpowiednimi odważnikami, jest to najgorsze rozwiązanie, nie daje pewnych wyników jest bardzo zależne od stopnia naładowania baterii, ponieważ silniki rozładują się niesymetrycznie,
- sterowaniem PWM w otwartym torze, tak aby uwzględnić niesymetryczność silników, sterowanie należy ustalić drogą eksperymentalną, ta metoda również jest podatna na rozładowanie baterii oraz zmianę obciążenia platformy,
- konstrukcją regulatorów, które na podstawie odczytów z enkoderów szczelinowych synchronizują prędkość silników.

Ze względu na największą pewność efektów, niskie koszty oraz wartość edukacyjną zdecydowano się na rozwiązanie wykorzystujące układy regulacji.

Układ będzie miał na celu regulację prędkości silnika *slave* na podstawie odczytu prędkości silnika *master*. Dodatkowo silnik *master* będzie regulowany ze stałą wartością zadaną prędkości w celu zapewnienia większej pewności jego pracy. Regulator prędkości silnikami *slave* powinien być PID lub PI. Obecność członu całkującego jest wymagana aby osiągnąć odpowiednio wysoki astatyzm układu. Dzięki temu członowi układ wyrówna nie tylko chwilową prędkość platformy, ale również sumaryczną przebytą przez robota drogę, co jest kluczowe aby utrzymać kierunek jazdy. Dodatkowo obliczenia związane z członem całkującym są w naszym przypadku proste, ponieważ odczyt z enkoderów charakter drogi przebytej przez robota, czyli całki z prędkości. Regulator prędkości silnika *master* może być typu proporcjonalnego. Zwiększanie astatyzmu tego silnika nie ma znaczenia dla jego poruszania się po linii prostej. W regulatorach nie zastosowano członu różniczkującego, który nie jest konieczny, a utrudniałby konstrukcję układów i sprawiał wyzwania obliczeniowe.

Schemat obrazuje konstrukcję planowanego układu regulacji prędkości silników. Jest to wyjściowy schemat regulatora, natomiast nie jest dopasowany do charakteru toru pomiarowego i implementacji programistycznej. Układ należy przekształcić w celu jego łatwiejszej implementacji. Czujniki szczelinowe zwracają do układu pomiar liczby szczelin na tarczy enkodera co jest ekwiwalentem całki drogi, dlatego będziemy dążyć do usunięcia operacji całkowania z układu i bloku *zamiana α na ω* . Ilość zliczonych szczelin oznaczono na schemacie jako α , prędkość silników (ilość szczelin w czasie) oznaczono jako ω , silnik *master* oznaczono indeksem m , a silnik *slave* indeksem s . W pierwszym kroku przekształceń układu skorzystamy z rozłączności operacji całkowania i przeniesiemy to działanie przed regulator oraz obliczymy całki sygnału i wartości zadanej osobno a, uchyb wyznaczymy z różnicy tych całek. Układ po tym przekształceniu obrazuje schemat W następnym kroku można zauważyć że blok *zamiana α na ω* jest operacją różniczkowania, czyli mnożenia razy operator s . Wynika z tego że możemy skrócić bloki całkowania $\frac{1}{s}$ i różniczkowania s . Finalny projekt regulatora przedstawia schemat: Schemat ten zawiera dodatkową modyfikację. Tarcze enkoderów wprowadzają do układu dyskretyzację oraz błąd kwantyzacji. Silnik *slave*, który nadąża za silnikiem *master* zacznie się obracać po nim, a obrót od startu układu do pierwszej szczeliny silnika *master* sprawia, że w układzie pojawia się błąd. Błąd ten jest zależny od odległości punktu pomiarowego enkodera do pierwszej zliczonej szczeliny. Pozycja punktu pomiaru w momencie startu robota jest losowa podobnie błąd z tego wynikający. Aby zmniejszyć ten problem do układu zdecydowano się na element sterowania w torze otwartym narzucający punkt pracy regulatorów. Dzięki temu w momencie startu oba silniki są wystrojenie do jazdy na wprost. Wartości punktu pracy

dla obu silników należy wyznaczyć eksperymentalnie, są one zależne od niesymetryczności charakterystyk silników.

6.2 Kaskadowy regulator skreću platformy

Kolejnym problemem jest zapewnienie powtarzalności i precyzji obrotów platformy robota. W tym celu należy zbudować regulator położenia robota, którego wartością zadaną jest ilość zliczonych przez enkodery szczelin. Ilość szczelin potrzebna do obrotu platformy o zadany kąt jest zależna od konstrukcji mechanicznej robota.

$$\alpha = \text{round} \left(\frac{\beta}{360^\circ} \cdot 2 \cdot \alpha_{\text{disk}} \cdot \frac{\text{wheelbase}}{d_w} \right) \quad (2)$$

Opisuje ją wzór 2, gdzie:

- liczba slotów potrzebnych do obrotu o zadany kąt to α ,
- zadany kąt obrotu całej platformy robota to β ,
- liczba szczelin na tarczy enkodera to α_{disk} ,
- rozstaw osi podwozia to wheelbase ,
- średnica kół to d_w .

Wzór wynika z proporcji obrotu koła do obrotu całej platformy robota wokół osi przebiegającej przez jej środek. We wzorze można zauważyć podwajanie liczby szczelin, wynika to z wyzwalania przerywania zliczania szczelin zarówno na zboczu rosnącym jak i malejącym w celu zwiększenia ich rozdzielczości.

Jeżeli w układzie zastosujemy regulator proporcjonalny z pojedynczą pętlą sprzężenia zwrotnego napotkamy na problem szczególnie widoczny przy obrotach o mały kąt przy dużych oporach ruchu. Wtedy jeżeli regulator wyznaczy prędkość na podstawie uchybu ilości zliczonych slotów może się okazać, że wyznaczone wysterowanie jest zbyt małe aby poruszyć podwoziem silnika. Dodane do regulatora członu całkującego spowoduje że po czasie, kiedy wartość uchybu całki będzie odpowiednio duża układ ruszy z miejsca. Musimy jednak pamiętać, że układ regulacji położenia ma obiekt o charakterze całkującym (bo ilość zliczonych slotów jest ekwiwalentem drogi). Regulacja z członem całkującym obiektów całkujących prowadzi do utworzenia niestabilnych układów regulacji. Rozwiązaniem tego problemu jest zastosowanie regulatora o strukturze kaskadowej, widocznego na rysunku. Regulator taki składa się z dwóch pętli sprzężenia, zewnętrznej i wewnętrznej oraz towarzyszącym im regulatorów odpowiednio położenia i prędkości. Regulator położenia na podstawie uchybu liczby slotów ustala prędkość zadaną regulatora wewnętrznego potrzebną na wykonanie obrotu. Regulator prędkości otrzymuje swoją wartość zadaną od regulatora położenia. Regulator wewnętrzny, prędkości może zawierać człon całkujący, ponieważ nie reguluje samodzielnie układu całkującego. Ponieważ pokonanie oporu ruchów przy starcie jest trudniejsze od kontynuowania rozpoczętego obrotu to zdecydowano się na odwijanie całkowania (zerowanie) przy każdej zliczonej szczelinie. Mogłoby to spowodować nie płynny ruch robota, natomiast sprawdzono eksperymentalnie, że obrane nastawy są wystarczające, aby człon proporcjonalny powodował płynny ruch obracającej się platformy, przy częstym zerowaniu członu całkującego. Powoduje to też łagodne zatrzymanie robota, co sprzyja eliminowaniu poślizgów i minimalizuje wybieg silnika i przeregulowania.

6.2.1 Wyznaczenie przedziału błędów w układzie.

Układ nie jest wolny od błędów związanych z jego konstrukcją mechaniczną i implementacją rozwiązań. Tarcza enkodera ze skończoną liczbą szczelin powoduje dyskretyzację działania układu i powoduje powstanie opóźnienia w synchronizacji silników *master* i *slave*. Ponieważ błąd ten ma charakter błędu kwantyzacji można go łatwo oszacować. Zgodnie z błąd taki ma rozkład równomierny, jego skrajne wartości można wyliczyć według wzoru 3 gdzie:

- liczba szczelin na tarczy enkodera to α_{disk} ,
- liczbę szczelin podwojono, ponieważ przerwanie wyzwalane jest na obu zboczach w celach zwiększenia rozdzielczości enkodera.

$$\Delta\alpha_{max} = \pm \frac{360^\circ}{\alpha_{disk} \cdot 2} \cdot \frac{1}{2} = \pm 4.5^\circ \quad (3)$$

Ponieważ rozkład szumu kwantyzacji jest równomierny prawdopodobieństwo błędu o każdej wartości z tego przedziału wynosi $\frac{1}{q}$, gdzie: $q = \left(\frac{360^\circ}{\alpha_{disk} \cdot 2}\right)$. Należy również pamiętać, że pętla sprzężenia zwrotnego i pomiar enkoderów nie obejmują prawdziwego położenia platformy, a jedynie obroty koła. Wszelkie poślizgi powodują ruch który nie zostanie zarejestrowany przez enkodery. Należy pamiętać, że silniki mają wybieg, to znaczy nie zatrzymują się natychmiastowo po wyłączeniu sterowania. Duże wybiegi, przy dużych prędkościach będą powodować oscylacje w układzie skręcania. Jest to niepożądane nie tylko ze względu na niską jakość regulacji, ale komplikuje oprogramowanie układu ponieważ enkodery nie wiedzą w którą stronę kręczą się silniki, a jedynie zliczają kolejne impulsy. Dlatego przy strojeniu regulatora kluczowe jest aby dobrać nastawy gwarantujące brak oscylacji w układzie. Dodatkowo podczas programowania ograniczono wartość prędkości zadanej wypracowywanej w regulatorze kaskadowym przez regulator położenia. Zapobiega to zbyt gwałtownym startom platformy, z którymi mogłyby się wiązać poślizgi.

6.3 Identyfikacja obiektu regulacji

W celu poprawnego strojenia regulatorów należy zbudować model obiektu regulacji. W naszym przypadku obiektami są dwa silniki prądu stałego. Prostym sposobem identyfikacji obiektu jest podanie na jego wejście skoku jednostkowego i analiza uzyskanej odpowiedzi czasowej. Eksperyment identyfikacyjny wykonano podając skok w postaci wysterowania silników wartością PWM równą 100. Należy pamiętać, że z punktu widzenia układów regulacji, które utworzymy na podstawie identyfikacji ta wartość wysterowania będzie równa jedności. Przy zadawaniu wartości silnikom sygnały będzie należało odpowiednio skalować. Odpowiedź czasową na wymuszenie jednostkowe otrzymano przez komunikację poprzez port szeregowy USB. Utworzono program testowy, który drukował przez port liczbę slotów i czas zliczeń. Dane przekazywano komputerowi w formacie zgodnym z CSV (*comma separated value*), dzięki temu ich import do programu MATLAB mógł się odbyć w łatwy sposób. Odpowiedź układu zarejestrowano dla silników bez obciążenia i dla silników pod obciążeniem podwozia. Wyniki eksperymentu przedstawiają wykresy:

Ponieważ jako odpowiedź układu zliczano sloty, które są ekwiwalentem drogi należało spodziewać się odpowiedzi o charakterze całującym. Wyniki identyfikacji potwierdziły te przypuszczenia, wykresy przypominają odpowiedź układu o transmitancji całki z inercją. Widać że przy obciążeniu silników platformą mają one większą bezwładność, czego również należało się spodziewać. Zaprojektowane układy mają na celu regulację prędkości stąd odpowiedź należałoby różniczkować aby uzyskać odpowiedź prędkości w czasie. Nie jest to jednak konieczne, różniczkowanie odpowiedzi da wykres inercji pierwszego rzędu, z którego należy odczytać

stałą czasową i wzmocnienie układu. Te parametry da się określić również z wykresu odpowiedzi drogi w czasie. W celu ich określenia należy wykreślić prostą do wykresu odpowiedzi. Punkt przecięcia prostej z osią x będzie określał stałą czasową układu, natomiast nachylenie prostej jego wzmocnienie. Ponieważ układ przybliżamy transmitancją całki z inercją jego transmitancja będzie miała postać przedstawioną na wzorze 4.

$$K_{o1}(s) = \frac{k}{s(1+sT)} \quad (4)$$

gdzie parametry stałej czasowej T i wzmocnienia k , można obliczyć z dopasowanej do odpowiedzi prostej według wzorów 5.

$$\begin{aligned} y(t) &= a \cdot t + b \\ k &= a \\ T &= -\frac{a}{b} \end{aligned} \quad (5)$$

Identyfikację układu i wykresy zostały wykonane w środowisku MATLAB, kod programu identyfikacyjnego przedstawia listing

6.4 Strojenie regulatorów

Ponieważ regulatory PI będą regulowały prędkość silników należy przekształcić odpowiedź tak by uzyskać wykres prędkości w czasie. Uzyskana identyfikacja obiektu całkującego opisuje zmiany drogi w czasie, aby uzyskać transmitancję związaną ze zmianami prędkości należy zróżniczkować transmitancję obiektu całkującego przemnażając ją przez operator s , co obrazują przekształcenia we wzorze 6. Jak widać zmiany prędkości w czasie są opisane modelem inercyjnym.

$$K_{o2}(s) = s \cdot K_{o1}(s) = s \cdot \frac{k}{s(1+sT)} = \frac{k}{1+sT} \quad (6)$$

Zdecydowano się na regulator PI, który ma wystarczający astatyzm, oraz jest łatwy w implementacji. W przypadku naszego układu który opisujemy transmitancją niskiego rzędu odpowiednim sposobem strojenia będzie użycie linii pierwiastkowych. W celu wykreślenia linii najlepiej zapisać transmitancję regulatora i obiekty w postaci zero-biegunowej, którą przedstawia wzór 7.

$$PI(s) \cdot K_{o2}(s) = \left(\frac{s+c}{s} \right) \cdot \frac{k}{1+sT} \quad (7)$$

Należy zdecydować o wartości dodanego zera c . Jego stosunek do stałej czasowej T zdecyduje o kształcie linii pierwiastkowych. Można rozpatrzyć trzy przypadki:

- zero większe do stałej czasowej $c > T$,
- zero równe stałej czasowej $c = T$
- zero mniejsze od stałej czasowej $c < T$.

Przypadek równości tych parametrów jest najbardziej korzystny, doprowadzi do skrócenia fragmentów transmitancji, w takim wypadku regulator działałby jak korektor, a układ działałby najszybciej jak to możliwe. Mimo tego jest to przypadek który należy odrzucić. Aby osiągnąć równość parametrów należałoby przeprowadzić identyfikację o nieosiągalnej dokładności, jednak wyznaczona wartość stałej czasowej może i zapewne różni się od rzeczywistych parametrów układu. Mało prawdopodobne jest zrealizowanie korektora, a dobór zera równego zidentyfikowanej stałej czasowej da w rzeczywistości niespodziewane rezultaty, ze względu

na niedoskonałości procesu identyfikacji. Należy rozpatrzyć pozostałe dwa przypadki, liniowe pierwiastkowe dla nich wykreślono na rysunku. Prędkość działania finalnego układu jest zeterminowana przez położenie bieguna, który znajduje się najbliżej osi urojonej γ . Im bardziej od osi oddalony jest ten biegun tym szybszy układ. Przy analizie linii pierwiastkowych należy również pamiętać, że położenia biegunów o niezerowej części urojonej oznaczają oscylacje układu. Jak wspomniano w sekcji 6.2.1 zależy nam na konstrukcji układu aperiodycznego¹, czyli powinniśmy umieścić nasze bieguny na osi x .

Można zauważyć że przypadek $c > T$ pozwala na zbudowanie szybszego regulatora. W takiej konfiguracji, przy dużych wzmocnieniach najwolniejszy biegun znajduje się z lewej strony założonego zera, czyli dalej od osi urojonej γ . W konfiguracji $c < T$ najwolniejszy biegun znajduje się po prawej stronie zera, czyli taki układ jest wolniejszy. Przypadek $c > T$ zdaje się bardziej korzystny, jednak niesie ze sobą ryzyko oscylacji. Teoretycznie najlepsze położenie bieguna w tej konfiguracji to miejsce w którym pierwiastki wracają z koła wartości urojonych z powrotem na oś rzeczywistą x . Jest to jednak lokacja ryzykowna ze względu na niedoskonałości identyfikacji. Przez jej błędy możemy omyłkowo, w układzie rzeczywistym, ulokować bieguny z częścią urojoną czyli wprowadzić oscylacje. Dla pewności wyeliminowania oscylacji należy zwiększyć wzmocnienie układu i umieścić pierwiastki dalej od koła wartości urojonych. Wadą takiego rozwiązania jest spowolnienie układu przez zbliżenie bieguna do osi γ oraz wymaganie dużego wzmocnienia, które może być niemożliwe dla układu realizującego algorytm sterowania i elementów wykonawczych. Konfiguracja $c < T$ może być praktycznie lepsza, niż mogło zdawać się pierwotnie nie niesie ryzyka oscylacji. To że taka konfiguracja jest wolniejsza także niesie pewne zalety, mało gwałtowne ruchy robota minimalizują ryzyko poślizgów kół. W celu nastrojenia układów regulacji należy wykonać eksperymenty i porównać oczekiwania wynikające z linii pierwiastkowych z rzeczywistością.

7 Implementacja programistyczna

8 Wykorzystane technologie

9 Perspektywy rozwoju, podsumowanie

¹tn. bez oscylacji.